

EEN GROTE PIJLSTORMVOGEL (PUFFINUS GRAVIS) BOVEN HET LAARDER WASMEER

J. Harder

Op zondag 15 januari 1984 bevond ik mij in het Laarder Wasmeer. Dit ten oosten van Hilversum gelegen natuurreservaat bezocht ik voor de waterwild- en roefvogeltelling. Tijdens deze telling was het weerbeeld tussen 11.15 en 13.40 uur als volgt te beschrijven: temperatuur circa 3°C, zicht goed, windkracht 4-5 uit het westen en vrijwel geheel bewolkt. Vanaf ongeveer 12.15 tot circa 13.00 uur trok er een hagel- en onweersbui over. Na deze bui klaarde het weer enigszins op en brak de zon even door (van belang is te vermelden dat het op zaterdag 14 januari en in de nacht van 14/15 januari behoorlijk gestormd had, tot windkracht 10 toe). Terwijl ik mij door het gebied begaf vloog er om 13.25 uur een Zilvermeeuw laag over mij heen. Even volgde ik deze vogel met de 10x40 Zeisskijker. Op het moment dat ik verder wilde gaan zag ik schuin boven mij op misschien 40-50 meter hoogte een vogel, vliegend van noordoost naar zuidwest, die mijn aandacht trok. Met de kijker zag ik direct dat het iets bijzonders moest zijn... Het flitste door mij heen: een Pijlstormvogel! Hoewel ik nog nooit zo'n beest in levende lijve had zien vliegen herkende ik toch meteen het silhouet: een relatief kort lichaam en opvallend lange, slanke vleugels (de vleugels van de even tevoren waargenomen Zilvermeeuw leken mij duidelijk breder). Nadat ik de vogel circa 30 seconden had waargenomen noteerde ik de volgende kenmerken:

lichaam: relatief kort, naar mijn idee groter dan de rondvliegende Kokmeeuwen, maar kleiner dan de net overgevlogen Zilvermeeuw.

vleugels: opvallend lang en smal, puntige toppen.

staart: korte, rechte, betrekkelijk smalle staart, aan het einde wat afgerond.

vlucht: een lichte, rustige vlucht, zeilend en licht schommelend tegen de wind in; maakte over een afstand van 200 à 300 meter dat ik de vogel kon volgen slechts eenmaal een lichte vleugelslag. De vogel vloog schuin boven mij en daarna van mij vandaan. De houding van de vleugels kon ik toen waarnemen: vanaf het lichaam eerst een gedeelte wat bollend oplopend daarna naar beneden buigend (tot enigszins horizontaal?)

kleuren: de gehele onderzijde van het lichaam maakte een lichte indruk, zo ook de vleugels; mogelijk dat de staart aan het einde wat donker was. De bovenzijde van de vogel heb ik slechts eenmaal redelijk kunnen zien. Daarbij viel het op dat er ter hoogte van de stuit een lichte plek aanwezig was. Dit betekende tevens dat de "rest" van de bovenzijde donkerder van kleur moest zijn. Tenslotte was mij opgevallen dat de snavel van deze vogel erg donker (zwart?) gekleurd was.

Thuisgekomen heb ik er een aantal boeken bijgenomen om na te kijken wat ik nu precies gezien had. Duidelijk was in ieder geval al dat het een Pijlstormvogel moest zijn geweest (vlucht, lengte en breedte van de vleugels, relatief kort lichaam, korte afgeronde staart). Maar welke Pijlstormvogel was het nu? De Grauwe Pijlstormvogel viel al direct af gezien deze een geheel donkere onderzijde heeft. Aanvankelijk keek ik daarom eerst naar de Noordse Pijlstormvogel. Naar mijn oordeel was deze te klein in vergelijking met "mijn" vogel. Doorslaggevend om mij weer van deze vogel af te weren was echter het feit dat de Noordse Pijlstormvogel geen lichte plek in de omgeving van de stuit heeft. Door deze constatering bleven er nog twee mogelijkheden over. Ten eerste de Grote Pijlstormvogel waarvan het begin van de staartwortel wit gekleurd is en de Kuhl Pijlstormvogel die soms ook een witte vlek op deze plek heeft. Qua grootte komen beide vogels met met elkaar overeen. Om tenslotte toch de juiste soort te kunnen vaststellen bleek de kleur van de snavel doorslaggevend te zijn. Daar de Kuhl's Pijlstormvogel een gele snavel heeft en ik duidelijk een erg donkere snavel had gezien was mijn eindconclusie dat ik een Grote Pijlstormvogel had waargenomen. Circa twee uur later ben ik met Jan Bos en Adrie Vermeule nog eens in het Laarder Wasmeer gaan kijken, maar van de Pijlstormvogel was niets meer te bekennen.

Om nu een idee te krijgen welke status deze vogel heeft in ons land de volgende toelichting. Grote Pijlstormvogels broeden van november tot april op de eilanden Tristan da Cunha en Sough. Deze eilanden liggen circa 3500 km ten westen van Kaapstad. Ook de Falklandeilanden behoren bij het broedgebied. In april en mei trekt de soort langs Zuid- en Noord-Amerika noordwaarts over het westelijke deel van de Atlantische Oceaan. Via New Foundland (juni) wordt er zelfs doorgevlogen tot IJsland en Groenlanden toe (juli, augustus). Daarna verloopt de trekroute weer zuidwaarts over de oostelijke Atlantische Oceaan. In september langs Spanje, oktober de Canarische eilanden, november Ivoorkust en verder naar het broedgebied. Volgens bovenstaande informatie uit Elseviers Zeevogelgids (1980) is een Grote Pijlstormvogel normaal gesproken in januari in het zuidelijk halfrond op het broedgebied. Als we daarom de verschillende literatuur raadplegen komen we het volgende te weten: De Avifauna van Midden/nederland (1971), waartoe ook het Gooi behoort, maakt geen melding van deze soort. De Avifauna van Nederland (1970) vermeldt 7 gevallen: 5 vondsten en 2 waarnemingen. Van deze zeven is er één (vondst) bij Rotterdam, de rest werd aan de zee kust waargenomen. Er was geen januari-waarneming bij. In Elseviers Zeevogelgids (1980) worden eveneens 5 vondsten en nu ruim 10 waarnemingen opgegeven. Alle werden vastgesteld in de periode eind juli - eind november. De meest recente en complete publicatie over "Zee- en Kustvogels langs de Nederlandse kust, 1974-1979" in Limosa 56:3 (1983) geeft een overzicht van o.a. alle waargenomen Grote Pijlstormvogels. Langs onze 250 km lange kustlijn werd hiertoe door 165 leden van de Club van Zeetrekwaarnemers in de genoemde zes jaren in totaal 19822 uren zeetrek geteld. Tijdens deze teluren werd de Grote Pijlstormvogel slechts op zes dagenesignaleerd (alle in de periode juni-oktober). Hierbij gaat het maar om acht exemplaren. Vermeld wordt verder dat deze soort vermoedelijk vaker langs onze kust verscheen, want 23 maal werd melding gemaakt van een "Grote Pijlstormvogel". In slechts twee gevallen werd hierbij Kuhls Pijlstormvogel opgegeven, zodat verondersteld werd dat de meeste waarnemingen betrekking hadden op de Grote Pijlstormvogel. De waarnemingen van de "Grote Pijlstormvogels" waren alle verdeeld over de maanden april-november (muv. juli). Bij navraag aan de archivaris van de Commissie Dwaalgasten Nederlandse Avifauna (CDNA) de heer C.J.G. Scharringa en de heer E.R. Osieck (mond.med.) werd mij meegedeeld dat er geen meldingen van Grote Pijlstormvogels uit het binnenland bekend zijn. Volgens Scharringa zijn er tot op heden 20 gevallen die in totaal 28 vogels betreffen. Hierin is dan nog de volgende verdeling te maken: 1900-1968: 7 ex, 1969-1980: 19 ex, 1981 1 ex en 1982 1 ex. Al deze vogels werden aan de kust waargenomen en geen enkele waarneming werd gedaan in december, januari, februari of maart. Het is duidelijk, mijn waarneming op 15 januari is uitzonderlijk. Tot zover datgene wat over ons land bekend is. In de buitenlandse literatuur komen we tenslotte een stapje verder. In het nieuwe boek van Peter Harrison, Seabirds (1983), vinden we op pagina 259 een duidelijk afwijkende waarneming. Gemeld wordt dat er in februari 1979 aan de Monterey Bay, Californië een waarneming was gedaan. Afwijkend is deze waarneming gezien de maand en de plaats. Weer wat dichter bij huis vermeld het Handboek of British Birds (1945): Generally seen Aug. to Nov..., occasionally Dec. and Jan... De meest interessante gegevens vinden we tenslotte in het Handbuch der Vögel Mitteleuropas (1966). Hierin zien we op pagina 193 de volgende opgave: januari 1926 Kleine Belt en januari 1954 Kattegat. Of het hier om vondsten of waarnemingen ging is niet duidelijk. In ieder geval betreffen het januari waarnemingen. Bovendien zou je met enige voorzichtigheid kunnen zeggen dat de Kleine Belt een soort binnenland waarneming is. Voor het Kattegat geldt dat in mindere mate. Als conclusie uit de buitenlandse literatuur is op te merken dat januariwaarnemingen weliswaar uitzonderlijk zijn, maar niet onmogelijk. Een januariwaarneming voor ons land behoort dus tot de mogelijkheden. Een tweede mogelijkheid lijkt die van een binnenland waarneming. Was mijn vogel op 15 januari 1984 een door de storm verwaaide vogel die vanuit het IJsselmeergebied over het Gooi terugvloog naar de open zee?

Het gegeven dat er voor ons land nog nooit een binnenland waarneming en/of winter waarneming gedaan was betekende voor mij een extra "kick" bij de uitwerking van dit artikel. Achteraf bezien kun je zo'n waarneming misschien toch enigszins verklaarbaar maken door te wijzen op de zachte winter die we tot nog toe gekend hebben en vooral de geweldige stormen van de laatste weken. Welke waarde de CDNA tenslotte aan deze eerste binnenland en januari waarneming zal hechten is slechts af te wachten, voor mijzelf betekende het een reusachtige krent in de altijd aanwezige pap!

Geraadpleegde literatuur

1. Alleyn W.F. e.a. 1971. Avifauna van Midden-Nederland, Van Gorcum, Assen.
2. Camphuysen C.J. en J. van Dijk. 1983. Zee- en kustvogels langs de Nederlandse kust, 1974-79. Limosa 56:81-230, pag. 125 en 213.
3. Commissie voor de Nederlandse Avifauna. 1970. Avifauna van Nederland. Brill, Leiden.
4. Glutz von Blotzheim U.N. en K.M. Bauer, 1966. Handbuch der Vögel Mitteleuropas, Band I pag. 193. Frankfurt am Main.
5. Harrison Peter, 1983. Seabirds, an identification guide, pag. 259, Beckenham.
6. Heinzel H. en G. Tuck. 1980. Elseviers Zeevogelgids. Elsevier, Amsterdam.
7. Scharringa Kees (C.J.G.) en Eduard R. Osieck. 1982. Zeldzame en schaarse vogels in Nederland in 1981. Limosa 55:125-138, pag. 126.
8. Voous K.H. 1960. Atlas van de Europese vogels. Elsevier, Amsterdam.
9. Witherby H.F. e.a., 1945. The handbook of British Birds, deel 4 pag. 54.